

ВАСИЛЬЦОВА Віра – методист, Комунальний вищий навчальний заклад «Хортицька національна навчально-реабілітаційної академії» Запорізької обласної ради, вул. Наукове містечко, 59, м. Запоріжжя, 69017, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3097-7810>

ЛЕОНТЬЄВА Тетяна – викладач кафедри спеціальної освіти і психології, Комунальний вищий навчальний заклад «Хортицька національна навчально-реабілітаційної академії» Запорізької обласної ради, вул. Наукове містечко, 59, м. Запоріжжя, 69017, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8692-7097>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.4>

Бібліографічний опис статті: Васильцова, В., Леонтъєва, Т., (2023). Психолого-педагогічний супровід в Новій українській школі. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, № 16(48), 28–34, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.4>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті розглядається психолого-педагогічний супровід навчання дітей з особливими освітніми потребами як компонент безпечного та корисного освітнього середовища сучасної Нової української школи, що сприяє розвитку здобувачів освіти, що мають особливі освітні потреби, підвищує їх мотивацію до навчання та самонавчання. Велике значення для освітнього процесу має партнерство спеціалістів та родини учнів з особливими потребами. З'ясовано роль психолого-педагогічного супроводу як основи для розвитку співробітництва між усіма учасниками освітнього процесу. Досліджено психолого-педагогічні особливості організації освітнього процесу для здобувачів освіти, що мають особливі освітні потреби. Авторами використані методи дослідження: теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури та якісний аналіз досвіду психолого-педагогічного супроводу навчання здобувачів освіти, що мають особливі освітні потреби. Обґрунтовано роль вчителя та асистента вчителя в організації та здійсненні психолого-педагогічного супроводу. Наведено форми навчання, які пропонується використовувати в освітньому процесі здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Виділено види діяльності, які сприяють формуванню навичок самоосвіти та самореалізації здобувачів освіти із особливими освітніми потребами. Зроблено висновок про те, що психолого-педагогічний супровід спирається на принцип індивідуалізації, супровід спрямований на підтримку здобувачів з особливими потребами освіти у досягненні їх цілей у навчанні, утримання мотивації, допомогу у розпізнаванні своїх можливостей, здібностей та розвитку потенціалу. Психолого-педагогічний супровід сприяє розвитку соціальних та особистісних компетентностей здобувачів освіти, а саме: комунікативних навичок, толерантності та здатності учнів до навчання та самонавчання. Дане дослідження дозволило зробити висновок, що досвід впровадження різних форм психолого-педагогічного супроводу в навчанні здобувачів освіти з особливими потребами надає приклади реалізації принципу індивідуалізації у вітчизняному освітньому процесі, що змінюються та адаптуються під реалії Нової української школи.

Ключові слова: навчання, психолого-педагогічний супровід, учні, здобувачі освіти з особливими потребами.

VASYLTSOVA Vira – Supervisor, Municipal Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy» of Zaporizhzhia Regional Council, Naukove Mistechko Str., 59, Zaporizhzhia, 69017, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-3097-7810>

LEONTIEVA Tetiana – Lecturer at the Department of Special Education and Psychology, Municipal Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy» of Zaporizhzhia Regional Council, Naukove Mistechko Str., 59, Zaporizhzhia, 69017, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8692-7097>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.4>

To cite this article: Vasyltsova, V., Leontieva, T. (2023). Psykholoho-pedahohichnyi suprovid v Novii ukrainskii shkoli [Psychological and pedagogical support]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 16(48), 28–34, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.4>

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Summary. *Psychological and pedagogical support as a basis of creating safe and useful educational environment of New Ukrainian School is outlined in the article. It contributes to development of every student, with special needs increases motivation of education and self-education. The main condition of successful students with special needs education, development and upbringing is partnership of specialists and children's families into the educational process. The role of psychological and pedagogical support as a basic for the development of partnership of participant of educational process. The psychological and pedagogical features of the perception of an educational process by students with special needs were studied. The authors use the following research methods: theoretical analysis of scientific and pedagogical literature and qualitative analysis of the experience of implementing of psychological and pedagogical support of education of students with special needs. The main role of educational process for students with special needs are teacher's assistant. The types of educational activity that contribute to the educational, self-educational skills and self-realization are highlighted. Forms of extracurricular work on education are proposed and their influence on the formation and development of personality is revealed. Psychological and pedagogical support contributes to the development of social and personal competences of students: communication skills, tolerance and the ability of students to self-education. This study allows to conclude that the experience of implementing various models of psychological and pedagogical support of education process provides examples of the implementation of the principle of individualization in the domestic educational process, which can be modified and adapted to the realities of the New Ukrainian school.*

Key words: *education, psychological and pedagogical support, students, students with special needs.*

Вступ. Освіта має найбільший безпосередній вплив як на особистість, так і на суспільство. Тому серед сучасних принципів побудови освітнього середовища важливим є створення в закладі загальної середньої освіти зменшеної моделі сучасної культури суспільства з інклюзивними цінностями як джерела формування яскравої, унікальної, успішної особистості.

Одним із першочергових завдань закладів загальної середньої освіти є реалізація державної політики України щодо забезпечення прав дітей, що мають внаслідок обмежених можливостей здоров'я особливі освітні потреби, на рівний доступ до якісної освіти за допомогою інклюзивного навчання. Організація інклюзивного освітнього простору ґрунтується на ідеології, яка виключає будь-яку

дискримінацію дітей і створює умови для розвитку, адекватні їх особливим освітнім потребам.

Аналіз останніх досліджень. Дитинство вважається щасливим періодом в житті людини. Однак у дітей, життя яких обтяжене хворобами, воно не зовсім безтурботне. За даними Всесвітньої організації здоров'я захворюваність на ДЦП складає одну-дві дитини на 1000 новонароджених. Згідно з галузевою статистикою, в Україні поширення ДЦП досягає 2,56 на 1000. За інформацією, викладеною в результатах наукових досліджень, дані показники не змінювались практично впродовж багатьох десятиліть, захворювання опорно-рухового апарату посідають третє місце після серцево-судинних і онкологічних захворювань (Zhylyka, N. Ya. 2007). Девід Вернер та

його помічники розглядають психолого-педагогічний супровід як внесок в боротьбу за розкряпачення та інтеграцію людей з обмеженими можливостями здоров'я у суспільство. А також як виявлення солідарності з усіма, хто прагне до створення такого світу, в якому більше буде цінуватися людяність, а не «нормальність», – такого світу, в якому війна та бідність більше не будуть калічити дітей – майбутніх громадян суспільства. Робота Д. Вернера відрізняється від інших посібників по реабілітації тим, що написаний на основі підходу «знизу-вверх», дякуючи досвіду, отриманому при наданні допомоги дітям з фізичними порушеннями і їх сім'ям. До нього вносились цікаві думки, програми, досвід із інших книг, які застосовувались в умовах сільського району, в якому проживали автор книги і його помічники, до речі також люди з інвалідністю (Verner, D. B., 1995).

Мета статті. Метою статті є виклад дослідження теоретичних обґрунтувань необхідності впровадження психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими потребами у навчанні. Висвітлення результатів практичних підходів та рекомендацій для врахування їх асистентом вчителя у ефективній організації психолого-педагогічного супроводу навчання й всебічного розвитку здобувачів освіти з порушенням опорно-рухового апарату.

Виклад основного матеріалу. Український курс на формування європейського, толерантного суспільства вимагає від нашої спільноти цінувати кожную особистість з усіма її особливостями, дбати про її розвиток і можливість самореалізації. Увага до проблем формування патріотичної особистості, здатної зберігати та примножувати культурну спадщину України має суспільно-гуманістичну значущість.

Завдяки гуманізації освіти забезпечуються умови для всебічного гармонійного розвитку особистості, оволодіння нею етичними, моральними цінностями, починаючи з дошкільної освіти. Основою формування особистості як очікуваним результатом гуманізації змісту освіти вважається самовизначення в навколишньому світі, активна життєва позиція; гуманістичні ціннісні орієнтації; творче застосування сформованих компетентностей; позитивні особистісні якості, а також і повага до матеріальної та нематеріальної спадщини свого народу.

Здоров'я, освіта і життєва компетентність є запорукою майбутнього дитини,

самореалізації її особистості. Проте більшість дітей, які внаслідок хвороби потребують допомоги у самообслуговуванні та пересуванні, змушені здобувати освіту за індивідуальною формою, тобто навчатись вдома. Навчання вдома залишає дітей за межами повноцінного спілкування з однолітками, утруднює (а інколи унеможлиблює) набуття дитиною комунікативного досвіду і значно знижує мотивацію до саморозвитку, тим самим знижує рівень формування ключових життєвих компетенцій.

Важливе значення для розвитку сучасної освіти має впровадження в практику освітнього процесу ідей інклюзії. Сучасний розвиток освітніх систем прогресивних країн характеризується ідейним спрямуванням до організації спільного навчання всіх дітей на рівних умовах незалежно від особливостей їх психофізичного розвитку. Актуальність і важливість інклюзивного навчання визнано в Україні, що зумовлює впровадження її принципів у практику роботи закладів освіти. Комплексний варіант спільного навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я разом із здоровими учнями забезпечується відповідними завданнями щодо створення умов для набуття вихованцями життєвої компетентності та органічно поєднується з комплексною (педагогічною, психологічною, соціальною, фізичною) реабілітацією хворих дітей, дітей з обмеженими фізичними та інтелектуальними можливостями. Абілітаційний, реабілітаційний, корекційний, навчально-виховний процес забезпечується узгодженням дій педагогічних, медичних працівників, соціально-психологічної служби. Індивідуальні програми розвитку передбачають досягнення кожною дитиною максимально можливої корекції та компенсації окремого і комбінованих порушень, а також профілактику соціальної дезадаптації дитини з особливими освітніми потребами, розвиток її потенційних можливостей та творчих здібностей, сприяють розвитку саморегуляції поведінки, самореабілітації. Необхідно забезпечити відповідні умови для здійснення соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами та постійно вдосконалювати безбар'єрне середовище для інклюзивного навчання. Важливе значення має охоронний режим освітньо-корекційно-реабілітаційного процесу.

Педагогічний працівник, зокрема, асистент вчителя не зможе забезпечити оптимальні умови для розвитку без знання як загальних закономірностей відхилень розвитку,

так і індивідуальних особливостей психічної й фізичної діяльності дитини на всіх її рівнях. Чітка програма психолого-педагогічного впливу на всі сфери розвитку дитини з особливими освітніми потребами з урахуванням діагностично встановлених особливостей її розвитку та наявного науково обґрунтованого професійного досвіду надання вчасної корекційної допомоги сприятиме уникненню ускладнень на шляху формування життєвої компетентності дитини й ризику виникнення чи поглиблення станів її соціально-психологічної дезадаптованості. Детальне та об'єктивне ознайомлення з доступно викладеною професійною інформацією про дітей з особливостями розвитку та організацію корекційної допомоги у їх розвитку, допоможе оптимізувати процес інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами і, водночас, створити умови для комплексної: фізичної, психологічної, педагогічної, соціальної реабілітації.

Система освіти, підходів і методів змінюється не документами, а самими людьми, їх бажаннями чи небажаннями. Висока якість освіти поєднує три основні феномени: дитина, освітній простір і педагог. Завдяки зв'язку між ними відбувається розвиток особистості. І, якщо дитина має особливі освітні потреби, то зростає роль і відповідальність педагога за освітній простір, створений для цієї дитини. Отже, в умовах інклюзивного навчання надзвичайно важливими є знання про індивідуальні особливості розвитку дитини з порушенням опорно-рухового апарату та іншими супутніми захворюваннями, включеної в загальноосвітній простір. Адже, ефективність освіти і комплексної реабілітації дітей зі складними вадами розвитку залежить від: пріоритетів раннього обстеження дітей та раннього втручання, тобто допомоги в розвитку; програми розвитку дітей з уповільненим розвитком у ранньому віці; пристосування методів навчання до індивідуального освітньо-розвивального стилю дитини; доконечності удосконалення батьківської освіти; впевненості, що надолужити можна на будь-якому етапі. Тому педагогічному працівнику для підвищення ефективності освітньо-реабілітаційного процесу важливо працювати за наступними контактів з дитиною і її родиною. Мати об'єктивне уявлення про особливості розвитку дитини та її потреби у побуті та навчанні. Розуміти особливості організації зв'язку у системі дитина з особливими

потребами – суспільство. Реабілітація і соціальна інтеграція. Захист прав дітей з особливостями розвитку. Вміти організувати продуктивну діяльність дитини. Здійснювати доступні фахові реабілітаційні заходи і процедури.

Проте необхідно враховувати, що діти, у яких основні труднощі пов'язані з фізичними недоліками, часто більше можуть знаходитись під гнітом вторинних емоційних, соціальних, психологічних проблем, а у дітей з ураженням мозку спостерігаються не тільки порушення координації руху, але й порушення здібності до навчання, випадки, слабкий зір чи слух. Потрібно звертати увагу на важливість врахування умов проживання дитини, фінансових проблем, можливостей родини для того, щоб допомога дитині не стала нереальною та марною, не нанесла шкоди. Потрібно не тільки «виконувати інструкції», а «вміти думати» і застосовувати «творчий підхід». Висококваліфікованим спеціалістам з фізичної реабілітації, вчителям лікувальної фізкультури, батькам, волонтерам, асистентам дитини важливо бути впевненими в тому, щоб частина роботи по фізичній корекції та реабілітації змогла проводитись у закладі освіти, рідному домі, в громаді при підтримці членів сім'ї, друзів, вчителів, волонтерів та інших зацікавлених осіб у розвитку дітей. Вчителю, асистенту вчителя важливо акцентувати увагу батьків на тому, що кожна сім'я повинна визначати характерні потреби й можливості своєї дитини з фізичними вадами, зрозуміти основні принципи необхідного лікування і пристосувати рекомендоване лікування до вимог повсякденного життя дитини і всієї сім'ї.

Ось один із таких прикладів, наведений у посібнику Девіда Вернера про реабілітацію осіб з інвалідністю (Verner, D. B., 1995). Марисела має ДЦП, живе з родиною в маленькому селі. У міському центрі реабілітації лікар пояснив батькам, що дівчинці необхідно розтягнути м'язи з внутрішнього боку стегна, щоб її коліна не так сильно зачіпали один одного. Він рекомендував дівчинці спеціальні вправи та пристосування для рук і ніг, а також іграшки, які допоможуть дитині навчитись брати в руки і тримати різні предмети. Оскільки батьки Марисели не могли дозволити собі купити дорогі іграшки, пристосування, спеціальне сидіння, то батько змайстрував з підручних матеріалів (корзини, дощочок, кілків) спеціальне сидіння, яке дозволяло утримувати ноги дівчинки у розведеному положенні. З дошки, кукурудзяних початків,

кілець із бамбука він змайстрував маленький столик, за яким дівчинка могла сидячи грати іграшками (надягати кільця бамбука на початки кукурудзи, перекладати іграшки) та робити вправи з тренажером, що виготовував батько з розщепленого шматка бамбукової палиці. Придумані батьками для Марисели засоби реабілітації не можна сліпо копіювати – на їх прикладі треба вчитись.

Жоден з реабілітаційних підходів не можна точно копіювати. Важливо зрозуміти потреби дитини і виходячи з цього, пристосувати методи реабілітації до обмеженості і можливостей. Необхідно постійно шукати шляхи, які дозволяють робити лікування дієвим і захопливим. Довідковий матеріал про зазначені захворювання та практичні поради мають допомогти в організації взаємодії з іншими членами команди психолого-педагогічного супроводу і фахівцями різного профілю, які працюють з цими ж дітьми, з членами родин, які виховують дітей. Задля підвищення ефективності навчально-реабілітаційної, розв'язкової роботи, скоординованості корекційного впливу, взаємодоповнення реабілітаційних та виховних дій під час засідань команд психолого-педагогічного супроводу повинна обговорюватись існуюча інформація і шляхи її використання.

Постійна співпраця у налагодженні умов для розвитку і навчання дітей з особливими потребами допомагає як батькам, так і педагогічним працівникам слідкувати за змінами стану здоров'я дитини та оцінити ефективність виконання рекомендацій щодо використання допоміжних засобів. Регулярне оцінювання і реєстрація поступових змін стимулює подальше виконання необхідних корекційних вправ, проведення занять і застосування допоміжних засобів. Важливо, аби в цій співпраці вносились цікаві думки, програми, досвід із інших випадків, які застосовувались в умовах як сільських районів, так і міст, в яких проживають люди з особливостями розвитку та спеціалісти, що з ними працюють. Можна порадити педагогам та іншим фахівцям реабілітаційних установ надавати інформаційну, методичну підтримку (просвіту) батькам дитини з обмеженими фізичними можливостями та членам їх сімей, а також спонукати їх до самоосвіти щодо догляду за дитиною. Самоосвіта та методична, інформаційна підтримка фахівців допоможе родинам уникнути багатьох складнощів при народженні дітей та під час їх розвитку.

Також, необхідно пам'ятати, що в кожній нестандартній реальній ситуації потрібно намагатись залучати когось, хто володіє більшим досвідом та зможе допомогти роз'яснити необхідне як працівнику так і батькам. Це може бути як висококваліфікований фахівець з реабілітації чи медичний працівник, так і просто вправний «мудрий» майстер, який допоможе виготовити пристосування, чи дасть пораду.

Соціальна концепція поняття «інклюзія» передбачає однозначність розуміння її мети – гуманізація громадських стосунків і прийняття права осіб з обмеженими можливостями здоров'я на якісну спільну освіту. Ціннісні орієнтації на особистісний підхід до суб'єктів та забезпечення не лише рівних прав всім учасникам освітнього процесу, а передусім рівних можливостей, стали передумовою запровадження інклюзивної освіти. Системне формування компетентного психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання дітей засновується на ціннісних орієнтирах, психологічній готовності й методичній грамотності у використанні професійної інформації, зокрема, досвіду надання корекційної допомоги дітям з порушеними руховими функціями організму.

Особистості, які вносять свій вклад в дослідження та розвиток реабілітаційної індустрії та послуг – роблять внесок в боротьбу за інтеграцію людей з обмеженими можливостями здоров'я та особливостями розвитку у суспільстві. А також, це виявлення солідарності з усіма, хто прагне до створення такого світу, в якому більше буде цінуватися людяність, такого світу, в якому війна та бідність більше не будуть калічити дітей – майбутніх громадян суспільства.

Висновки. Труднощі, які виникають на шляху навчання у школі дитини з особливими освітніми потребами й фізичними порушеннями: батьки не пускають до школи, бо бояться, що дитину будуть в ній ображати; деякі школи відмовляються приймати на навчання дітей, навіть з не дуже складними фізичними порушеннями і з нормальним розумовим розвитком у зв'язку з відсутністю архітектурної доступності; дорога до школи дітей зазначеної категорії викликає інші проблеми, які ще більше утруднюють відвідування школи.

Потрібно старатись долати ці труднощі. Педагогічним працівникам необхідно вживати всіх заходів, щоб заклади загальної середньої

освіти ставали доступними і пристосованими до проблем дітей з особливими освітніми потребами і допомогти кожній дитині проходити навчання в прийнятному для неї темпі за індивідуальною освітньою траєкторією.

Доведеною на практиці умовою ефективного здійснення інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами є психологічна та методична готовність психолого-педагогічних працівників, які його забезпечують, до використання як традиційних, так і оригінальних прийомів і методів.

Індивідуальна модель навчальної і корекційної роботи орієнтована на корекцію різних порушень у дитини з особливими освітніми потребами та її всебічний розвиток відповідно до індивідуальної програми розвитку, яка складається командою спеціалістів. Психолого-педагогічний супровід спрямовано на підвищення ефективності освітнього й корекційного процесів шляхом розв'язання освітніх, психологічних реабілітаційних проблем через набуття дитиною навичок, що забезпечують її адаптацію у закладі освіти та загалом у соціумі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Verner, D. B. (1995). *Disabled Village Children* (Vols. 1–675). The Hesperian Foundation, 1995. 672 с
2. Жилка Н. Я. Здоров'я дітей в Україні. Матеріали Всеукраїнського форуму «Здоров'я дітей – майбутнє України». – Київ. Основи здоров'я та фізична культура. 2007. С. 4–22
3. Лист Міністерства освіти і науки молоді та спорту «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя»: від 25.09.12 №1/9–675. URL: [http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-675\(2\).doc](http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-675(2).doc) (Дата звернення 21.12.2022).
4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 грудня 2010 року №1205»: від 01.02.2018 №90. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-18#Text> (Дата звернення 21.12.2022).
5. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти»: від 08.06.2018 № 609. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psyhologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoi-serednoyi-ta-doshkilnoi-osviti> (Дата звернення 21.12.2022).
6. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9 від 18.05.2012 р. «Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». URL: <https://mon.gov.ua/npa/organizatsiya-navchalno-vikhovnogo-protseesu-v-umovakh-inklyuzivnogo-navchannya> (Дата звернення 21.12.2022).
7. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах», від 15 серпня 2011 р. № 872 (зі змінами). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF/paran8#n8> (Дата звернення 21.12.2022).

REFERENCES

1. Verner, D. B. (1995). *Disabled Village Children* (Vols. 1–675). The Hesperian Foundation.
2. Zhylyka, N. Ya. (2007). *Zdorovia ditei v Ukraini* [Children's health in Ukraine]. *Materialy Vseukrainskoho Forumu «Zdorovia Ditei – Maibutnie Ukrainy»*. – Kyiv. *Osnovy zdorovia ta fizychna kultura*. 4–22. [in Ukrainian].
3. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2012, September 25). *Lyst Ministerstva osvity i nauky molodi ta sportu «Shchodo posadovykh obov'язkiv asystenta vchytelia»*. vid 25.09.12 №1/9–675 [Letter of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports «Regarding the duties of a teaching assistant» Dated 25.09.12 №1/9–675]. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. [http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-675\(2\).doc](http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-675(2).doc). [in Ukrainian].
4. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2018, February 1). *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy «Pro vnesennia zmin do nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 06 hrudnia 2010 roku №1205»*: vid 01.02.2018 №90 [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On Amendments to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine» Dated 06 December 2010 №1205]. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-18#Text> [in Ukrainian].
5. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2018, June 8). *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy «Pro zatverdzhennia prymirnoho polozhennia pro komandu psyholoho-pedahohichnogo suprovodu dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zakladi zahalnoi serednoi ta doshkilnoi osvity»*: vid 08.06.2018 № 609 [On the approval of the model regulation on the team of psychological and pedagogical support of a child with special educational needs in an institution of general secondary and preschool education": dated August 6, 2018 No. 609. [*Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psyhologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoi-serednoyi-ta-doshkilnoi-osviti> [in Ukrainian].
6. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2012, May 18). *Nakaz Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy № 1/9 vid 18.05.2012 r. «Pro orhanizatsiiu inklyuzyvnoho navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh* [«About the organization of inclusive education in general educational institutions» dated May 18, 2012

№ 1/9] Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. <https://mon.gov.ua/npa/organizatsiya-navchalno-vikhovnogo-protse-su-v-umovakh-inklyuzivnogo-navchannya> [in Ukrainian].

7. Kabinet ministriv Ukrainy. (2012, May 18). Postanova KМУ «Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh», vid 15 serpnia 2011 r. № 872 zi zminamy [On the approval of the Procedure for the organization of inclusive education in general educational institutions", dated August 15, 2011 No. 872 with amendments]. Kabinet ministriv Ukrainy. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF/paran8#n8> [in Ukrainian].